

Archeologisch bureauonderzoek Kerkring 1 te Grijskerke gemeente Veere

B. Silkens

Colofon

Archeologisch bureauonderzoek Kerkring 1 te Grijpskerke, gemeente Veere.

Walchers Archeologisch Rapport 5
WAD-Projectcode VEDO-07-004

Auteur
B. Silkens

Afbeeldingen
WAD tenzij anders vermeld

Autorisatie—B.H.F.M. Meijlink

Uitgegeven door
Walcherse Archeologische Dienst
Postbus 70
4330 AB Middelburg
Tel: 0118-67 88 03
Fax: 0118-62 80 94
e-mail: b.meijlink@middelburg.nl

ISBN: 978-90-78877-05-9

Domburg, 2007

Omslag
Grijpskerke op de kaart van de Hattinga's, circa 1750.

© Walcherse Archeologische Dienst, augustus 2007

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De WAD aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

1 Samenvatting	4
2 Administratieve gegevens	5
3 Inleiding	6
3.1 Aanleiding van het onderzoek	
3.2 Ligging van het onderzoeksgebied	
3.3 Huidig gebruik en toekomstig gebruik	
3.4 Doel van het onderzoek	
3.5 Werkwijze	
4 Geologie en bodem	9
5 Archeologie	9
5.1 Onderzoeksgeschiedenis	
5.2 Historische situatie	
5.3 Mogelijke verstoringen	
5.4 Bekende archeologische waarden	
6 Gespecificeerde verwachting	14
7 Conclusies en aanbevelingen	15
Literatuur	17

1. Samenvatting

Op de locatie Nimmerdor, ten noorden van de dorpskern van Grijpskerke, wordt door de gemeente Veere de bouw van een nieuw woonzorgcomplex gepland. Hierbij wordt de mogelijkheid onderzocht of het huidige dorpshuis en gymnastiekzaal, momenteel gelegen aan de Kerkring 1 in het centrum van Grijpskerke, in dit nieuwe complex geïntegreerd kan worden. Het oude dorpshuis zou dan plaats kunnen maken voor de bouw van enkele appartementen en garages. Deze werkzaamheden kunnen archeologische resten in de bodem verstoren. Om een eerste inschatting te kunnen maken van de te verwachten archeologische waarden op deze locatie werd door de WAD een bureauonderzoek uitgevoerd.

De Kerkring behoort tot de oude kern van Grijpskerke en gaat mogelijk terug tot de laat middeleeuwse oorsprong van het dorp. Historisch kaartmateriaal geeft ter hoogte van de onderzoekslocatie reeds bebouwing aan vanaf 1680. Door de eeuwen heen is de locatie steeds bebouwd geweest en pas bij de oprichting van het huidige dorpshuis eind jaren '60 van de vorige eeuw werd van de oorspronkelijke perceelsindeling afgeweken.

De bouwtekeningen van de huidige bebouwing geven aan dat de bodem tot -1,12 m beneden maaiveld verstoord is voor de aanleg van een betonnen stabilisatielaag. Ook werd er gebruik gemaakt van heipalen die de bodem lokaal verstoord hebben. Naar verwachting zijn de bovenste, meest recente, archeologische niveaus aangetast door deze ingrepen. Op een dieper niveau zijn echter nog wel resten van de oorspronkelijke bewoningsniveaus te verwachten in de vorm van ondermeer funderingen en beerkelders aan de straatzijde en beer- en waterputten en bijgebouwtjes in de voormalige tuinen.

Er wordt geadviseerd de ondergrondse sloop van de huidige bebouwing archeologisch te begeleiden zodat het verloop, de aard en conserveringstoestand van eventuele funderingsresten in kaart gebracht kan worden. Op basis van deze resultaten kan dan een vervolgotraject worden uitgewerkt.

2. Administratieve gegevens

Soort onderzoek:	Bureauonderzoek
Provincie:	Zeeland
Gemeente:	Veere
Plaats:	Grijpskerke
Toponiem:	Kerkring 1
Coördinaten plangebied:	zw 28341/395461; nw 28357/395479; no 28390/395451; zo 28351/395441
Oppervlakte plangebied:	ca. 1200 m ²
Kadastrale gegevens:	Gemeente Veere, Sectie K, nr 728
Kaartblad:	48B
CIS-code. Archis II:	23854
Opdrachtgever:	Gemeente Veere Dhr. J. Muizelaar Traverse 1 4357 ET Domburg
Bevoegd gezag:	Gemeente Veere Namens deze: B.H.F.M. Meijlink Walcherse Archeologische Dienst (WAD) Traverse 1 4357 ET Domburg e-mail: b.meijlink@middelburg.nl.nl
Beheer en plaats van documentatie:	Zeeuws Archeologisch Archief (ZAA) Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ) Postbus 49, 4330 AA Middelburg Beheerder: dhr. J.J.B. Kuipers Tel.: 0118-670870, fax: 0118-670880 e-mail: jjb.kuipers@scez.nl
Beheer en plaats van vondsten :	niet van toepassing
Complextype :	niet van toepassing
Autorisatie:	Drs. B.H.F.M. Meijlink Senior archeoloog WAD
ISBN-nummer	978-90-78877-05-9

3. Inleiding

3.1 Aanleiding voor het onderzoek

Op de locatie Nimmerdor, ten noorden van van de dorpskern van Grijpskerke wordt de bouw van een woonzorgcomplex gepland. Naast de bouw van woningen wordt overwogen het nieuwe gymnastieklokaal en dorpshuis, momenteel nog gelegen aan de Kerkring 1, ook op deze locatie in te plannen. Het oude dorpshuis aan de Kerkring zou dan plaats kunnen maken voor de bouw van enkele appartementen en garages. Over de precieze aard, omvang en diepte van de graafwerkzaamheden die hiermee gepaard gaan, zijn nog geen gegevens bekend, aangezien het om een verkennende fase gaat. De mogelijkheid dat er hierbij archeologische resten verstoord worden, door ondermeer heipalen, funderingen, kelders is echter zeer reëel.

Net ten westen van de onderzoekslocatie, op het plangebied Bergwei, heeft in 2007 reeds archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden (Visser & Boschloo 2007). Uit dit onderzoek is geblekendatindeomgevingvande historische kern van Grijpskerke archeologische bewoningssporen uit Vroege en Late middeleeuwen reeds op geringe diepte verwacht kunnen worden. Er bestaat bijgevolg een grote kans dat ook ter hoogte van de Kerkring 1 goed bewaard gebleven archeologische resten in de ondergrond aanwezig zijn, met de nodige consequenties voor de planvorming van de nieuwbouw.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd begin augustus 2007 door B. Silkens (veldarcheoloog Walcherse Archeologische Dienst).

3.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het plangebied betreft het terrein van het voormalige dorpshuis in de oude dorpskern van Grijpskerke, op de hoek van de Kerkring en de Burgemeester Bouwmanstraat. Het beslaat perceel K-728. Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 1200 m² (fig. 1).

3.3 Huidig gebruik en toekomstig gebruik

Het onderzoeksgebied is momenteel bebouwd. Het betreft het voormalige dorpshuis en het gymnastieklokaal met een diepte van circa 25 meter. Het gebouw dateert uit 1969 en werd in 1996 nog vernieuwd en uitgebreid. De

bouwtekeningen, bewaard in het Zeeuws Archief, geven aan dat het gebouw gefundeerd is op betonpalen en de bodem tot -1,12 m beneden maaiveld is ontgraven voor het plaatsen van een betonnen stabilisatielaag. Mogelijk is hierbij reeds een deel van de archeologische resten vernietigd.

Over de mogelijke gevolgen van het toekomstig gebruik kan nog geen specifiek beeld gevormd worden aangezien er nog geen concrete plannen gevormd zijn. Algemeen kan gesteld worden dat er zowel bij de ondergrondse sloop van de huidige bebouwing, als het aanleggen van de funderingen, al dan niet met gebruik van heipalen, en het eventueel uitgraven van kelders of verdiepte garages archeologische resten verstoord kunnen worden.

3.4 Doel van het onderzoek

Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het Walchers archeologiebeleid, zoals dat in het begin van 2006 is vastgesteld in de Nota Archeologische monumentenzorg Walcheren (Burger 2005). Uitgangspunt van het archeologiebeleid is het streven in het kader van de archeologische monumentenzorg naar een optimaal behoud en beheer van het archeologisch erfgoed. De doelstelling van het Walchers beleid is bijgevolg in eerste plaats het veiligstellen van archeologisch waardevolle vindplaatsen (behoud in situ). Binnen AMK-terreinen geldt een vrijstelling voor archeologisch onderzoek alleen voor bodemingrepen die kleiner zijn dan 30 m² en die niet dieper gaan dan 40 cm onder maaiveld/ straatniveau. De geplande bodemingrepen in het onderzoeksgebied zullen zeer waarschijnlijk beide criteria overstijgen.

Dit onderzoek heeft tot doel een verwachtingsmodel op te stellen voor de aanwezigheid en de mate van conservering van archeologische resten in het onderzoeksgebied. De resultaten van dit onderzoek en het verwachtingsmodel liggen aan de basis van de besluitvorming omtrent eventuele vervolgstappen binnen het archeologische onderzoeksproces, die voorafgaand aan of gelijktijdig met de voorgenomen bodemingrepen moeten worden genomen.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied:

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, conservering en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:
*In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van een eventuele bodemingreep?
Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?*

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:
Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor dit onderzoek is geen afzonderlijk Programma van Eisen geschreven. Het onderzoek is uitgevoerd conform de "Handleiding Programma's van Eisen Zeeland".

3.5 Werkwijze

Teneinde tot een gedegen verwachtingsmodel en een advies voor vervolgstappen te komen is het bureauonderzoek overeenkomstig de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) 3.1 als volgt opgebouwd. In paragraaf 3 wordt de aanleiding voor en het doel van het onderzoek, de afbakening van het plan- en onderzoeksgebied, het huidige gebruik en de consequenties voor het toekomstige gebruik beschreven (KNA 3.1 LS01 en LS02). Ook wordt in deze paragraaf kort ingegaan op het beleidskader waarbinnen het archeologisch onderzoek valt en de geraadpleegde bronnen. Vervolgens worden in paragraaf 4 de aardwetenschappelijke waarden belicht (KNA 3.1 LS04). In paragraaf 5 wordt dieper ingegaan op de onderzoeksgeschiedenis, de historische situatie en mogelijke verstoringen uit het verleden

en de bekende archeologische waarden (KNA 3.1 LS03 en LS04), waarna in paragraaf 6 een gespecificeerde archeologische verwachting wordt opgesteld (KNA 3.1 LS05). In paragraaf 7 wordt tenslotte een waardering en advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd.

Ten behoeve van het bureauonderzoek zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Adressen (al dan niet digitaal)

- ARCHIS (AMK, IKAW, onderzoeken en waarnemingen)
- NedBrowser gemeente Veere (topografie, kadastragegevens en luchtfoto's)
- Geoweb/CHS (Cultuurhistorisch Hoofdstructuur Provincie Zeeland)
- Zeeuws Archief (historische kaarten, foto's, bouwtekeningen, kadastrale minuut)
- Zeeuwse Bibliotheek (fotobank)
- Zeeuws Archeologisch Archief (aanvullende archeologische gegevens)
- Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (publicaties archeologisch onderzoek)

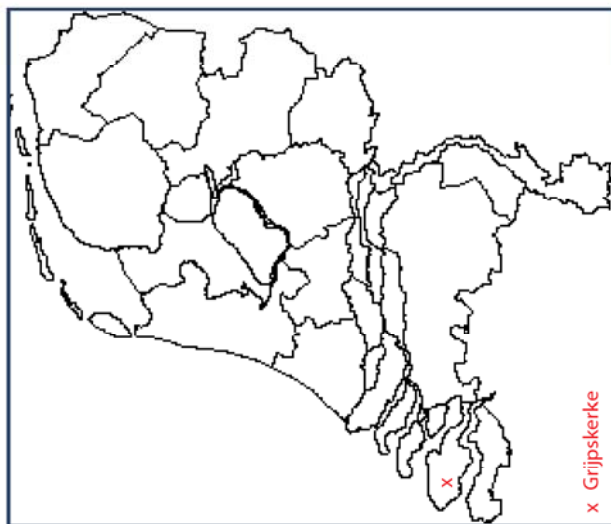
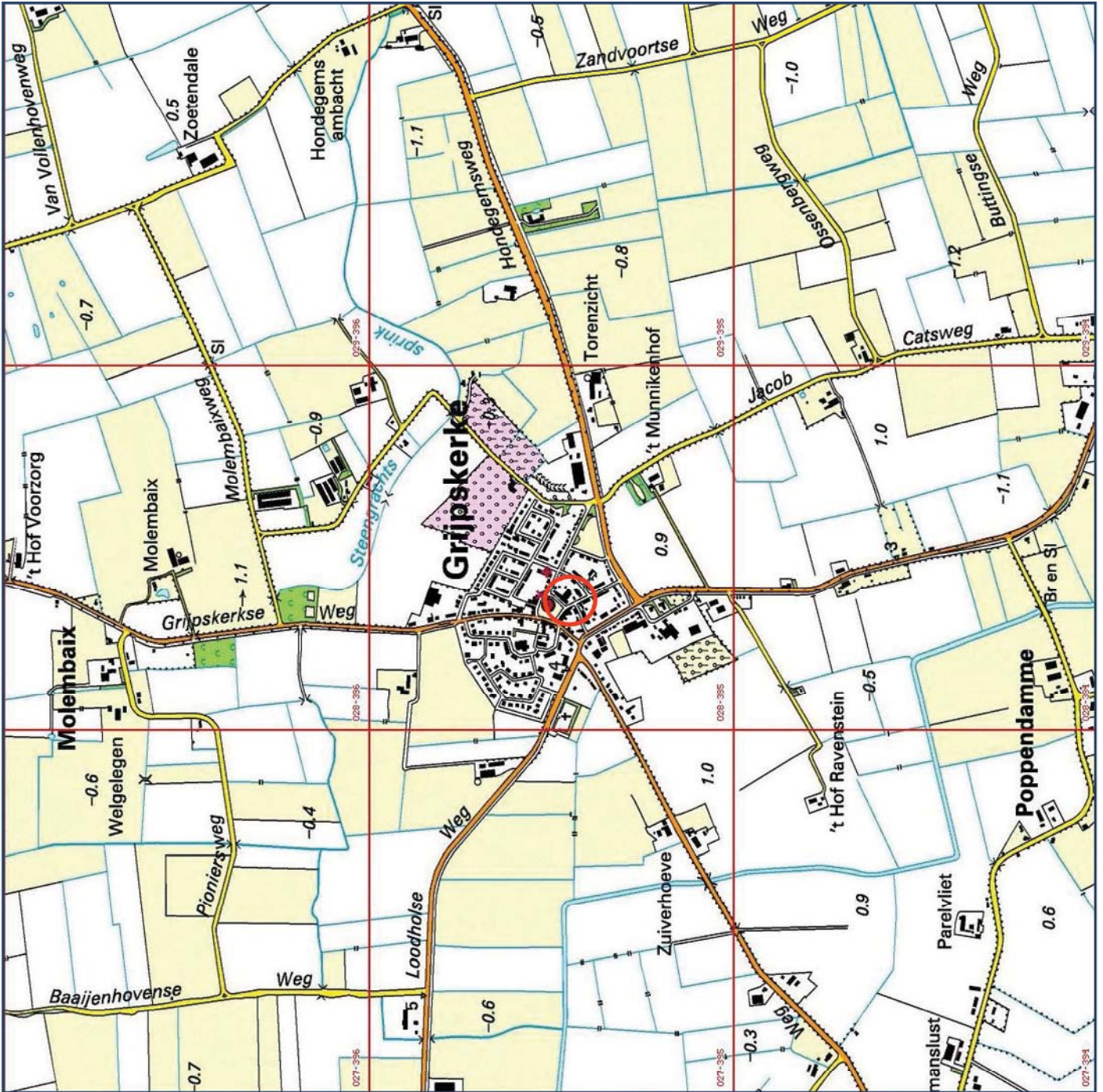
Historische kaarten

- Visscher-Romankaart uit ca. 1678.
- Topografische Kaart van de Hattinga's uit ca. 1750
- Kadastrale minuut 1820, 1865, 1922 en 1957 (www.dewoonomgeving.nl, www.kuijsten.de/atlas/grijpskerke en Zeeuws Archief)

Aardwetenschappelijke kaarten

- de geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000)
- de geologische kaart van Nederland, Rijks Geologische Dienst (1:50.000), Zeeuwsch-Vlaanderen
- de bodemkaart van Nederland door Bennema & Van der Meer (1:50.000)

Voornaamste literatuur: zie literatuurlijst achteraan.

x Grijpskerke

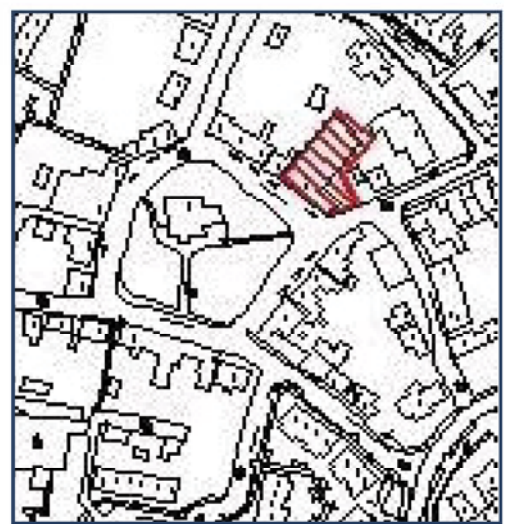

Fig. 1 Grijpskerke en omgeving op de topografische kaart. Het plangebied staat rood gearceerd weergegeven.

4. Geologie en bodem

Op de geologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad Walcheren (Rijks Geologische Dienst) ligt het onderzoeksgebied in een zone met code DO.2, diepreikende Afzettingen van Duinkerke II (tegenwoordig Laagpakket van Walcheren). Het betreft hier een voormalige stroomgeul die zich tot dieptes van circa 15-20 meter beneden NAP in het landschap heeft ingesneden. Tegen het eind van de Vroege Middeleeuwen zijn deze stroomgeulen geleidelijk verland met meer zandige afzettingen die in de loop der jaren minder fel zijn ingeklonken dan de omliggende komkleigronden. Hierdoor ging de oorspronkelijke geul zich als een lichte verhoging, een zgn. getij-inversierug of kreekrug, in het landschap aftekenen (fig. 2). Door hun hogere en bijgevolg drogere ligging vormden ze een aantrekkelijke woonlocatie en de meeste Walcherse dorpen, waaronder Grijpskerke, zijn dan ook op dit soort getij-inversieruggen ontstaan.

Op de bodemkaart van Bennema en Van der Meer wordt de locatie aangeduid als jonge kreekrug (MMk) (fig. 3). Bodemkundig gezien ligt het onderzoeksgebied op kalkrijke poldervaaggronden van lichte klei (Mn35A). Grondwatertrap zou liggen rond VII.

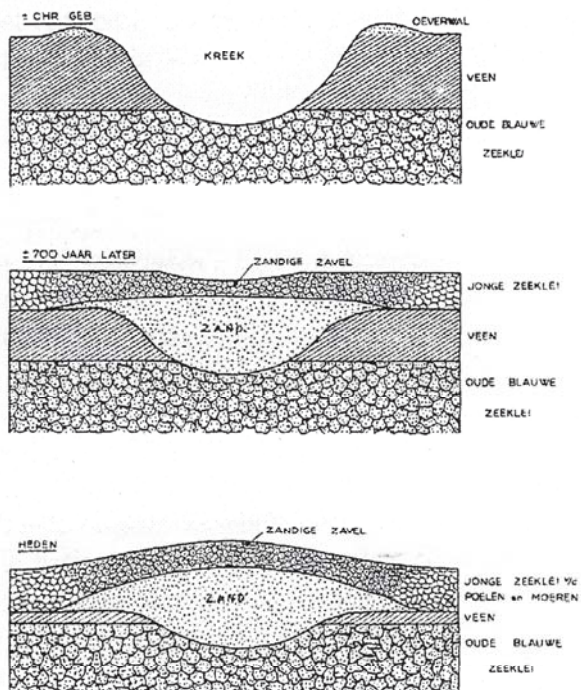

Fig. 2 De vorming van een kreekrug. Bron: Rijkstuinbouwconsulentschap, 1951.

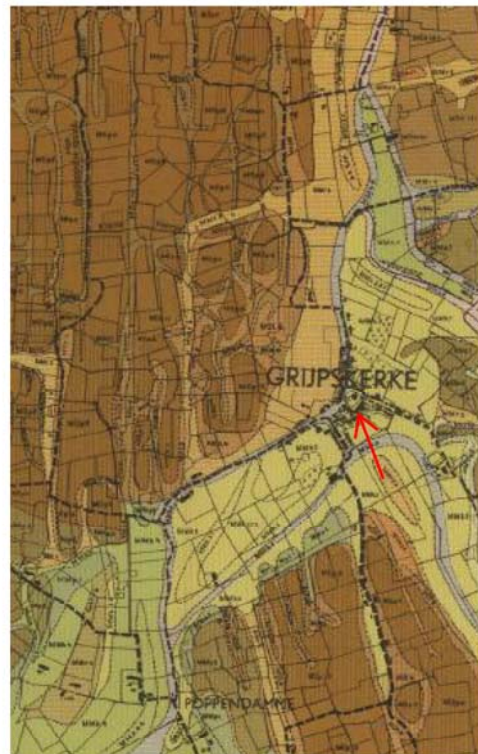

Fig. 3 Grijpskerke op de bodemkaart van Bennema en Van der Meer. De dorpskern is gelegen op een brede kreekrug.

5. Archeologie

5.1 Onderzoeksgeschiedenis

In het kader van enkele woningbouwontwikkelingen is er in het verleden een aantal archeologische bureaustudies en booronderzoeken verricht die een goed beeld geven op de historische ontwikkeling van Grijpskerke. Het gaat om onderzoek aan de Loodhalseweg, een 100 meter ten westen van de historische kern van Grijpskerke (Brienen-Molenaar 2004; Nijdam 2005), de woningbouwlocatie Nimmerdor, ten noorden ervan (Ras 2004) en aan de Bergwei, aan de overzijde van de Kerkring (Visser & Boschloo 2007).

Het bureauonderzoek aan de Bergwei, aan de overzijde van de Kerkring, toonde aan dat er zich op die locatie bewoningssporen vanaf het einde van de Vroege Middeleeuwen kunnen voordoen. Mogelijke archeologische resten kunnen al op een hoog niveau verwacht worden. Milieuboringen op diezelfde locatie, uitgevoerd in 2006 door SMA Zeeland B.V., geven sporen puin en kolengruis tot een diepte van -2,0 m beneden maaiveld aan (Niemandsverdriet 2006).

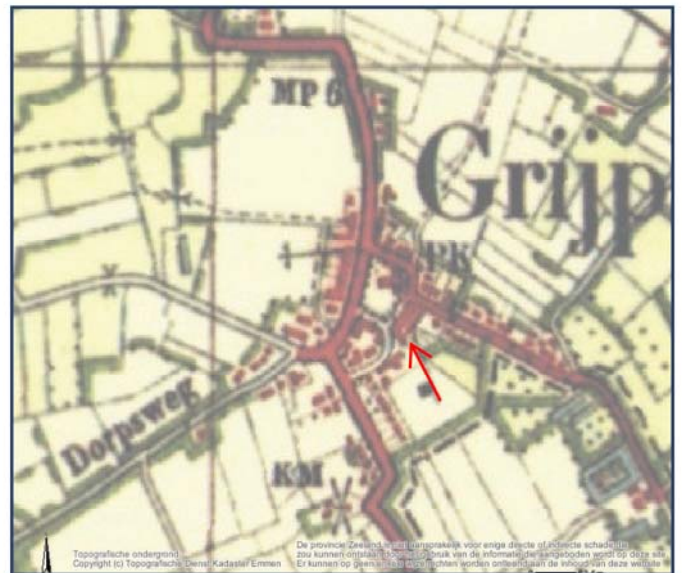
1680

1750

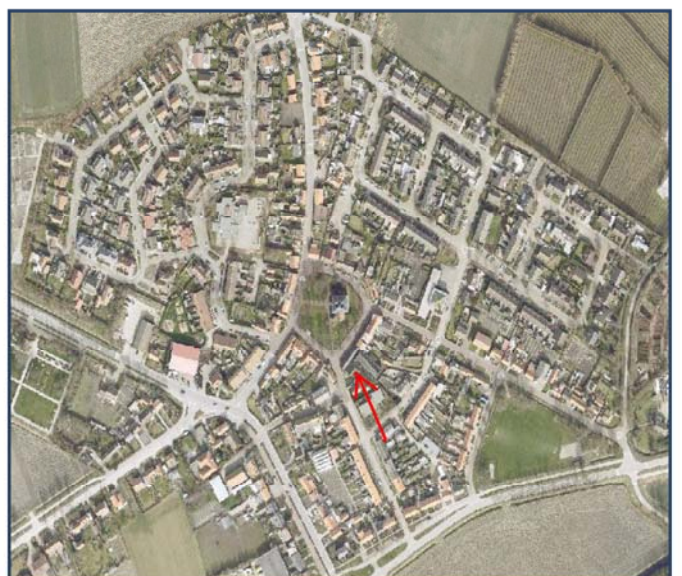
1865

1910

1957

2005

Fig. 4 Het dorp Grijpskerke op de kaart van N. Visscher (1680), de Hattinga's (1750), de gemeentatlas van Kuyper (1865), de Bonnebladen uit 1910, de topografische kaart van 1957 en een luchtfoto uit 2005 (linksboven naar rechtsonder).

Fig. 5 Grijpskerke op een foto genomen door de RAF voor de inundatie van 1944. In het kader een foto van het dorp na de inundatie.

5.2 Historische situatie

In de goederenlijst van het klooster van Echternach uit de 12e eeuw wordt de parochie *Gripeskirca* voor het eerst vermeld. Daarnaast was Grijpskerke ook een ambachtsheerlijkheid die toebehoorde aan het naburige Poppendamme. De zijbeuk van de kerk dateert uit de 14e eeuw. De noordbeuk stamt uit de 15e eeuw. In 1770 werd een houten torentje op het dak geplaatst en moesten de westelijke sluitgevels plaatsmaken voor de bouw van een travee (Janse 1969).

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de historische kern van het dorp Grijpskerke (fig. 4). De Kerkring staat voor het eerst gedetailleerd aangegeven op de kaart van Nicolaes Visscher, opgemaakt rond 1655 en gaat dus zeer waarschijnlijk terug tot de laat middeleeuwse oorsprong van het dorp. Bovendien lijkt de eerste bebouwing zich voornamelijk te concentreren aan het zuidoostelijke deel van de kerkring, waar zich de onderzoekslocatie bevindt. Op de kaart van D.W.C. en A. Hattinga van circa 1750 is de volledige kerkring al bebouwd.

In de Gemeenteatlas van J. Kuyper uit 1865 staat de kerkring vrij schematisch weergegeven maar er lijken weinig wijzigingen ten opzichte van de situatie van een eeuw geleden. Ook in de 20e eeuw

lijken er weinig veranderingen in de bebouwing ter hoogte van de onderzoeklocatie plaats te vinden. Op enkele foto's uit het begin van de 20e eeuw kunnen we een idee krijgen van de toenmalige bebouwing aan de Kerkring (Engelvaart 1974; Sohier 1996). De hoek van de huidige Kerkring en de Burgemeester Bouwmanstraat is zichtbaar op de achtergrond van een foto van de zuidoostelijke zijde (fig. 7). De huidige situatie toont aan dat deze hoek geen grote veranderingen heeft ondergaan (fig. 8). Het huidige onderzoeksgebied was toen nog opgedeeld in drie kleinere percelen, nr 31, 32 en 33, met bebouwing aan de zijde van de Kerkring, zoals zichtbaar op de kadastrale kaart van 1957 (fig. 4). Deze huizen waren ongeveer 10 meter diep met daarachter een tuin, een situatie die zeer waarschijnlijk niet veel verschilde van de voorbije eeuwen. Voor de bouw van het dorps huis en het gymnastieklokaal werden deze gebouwen gesloopt en werd de tuin van percelen 32 en 33 volgebouwd. De achterzijde van beide percelen werd herverkaveld voor bewoning aan de Kerkstraat. Perceel 31 werd eveneens opgedeeld in meerdere percelen met bebouwing langs de nieuw aangelegde Burgemeester Bouwmanstraat. De huidige situatie is goed zichtbaar op een luchtfoto uit 2005 (fig. 4).

Op een luchtfoto genomen door de RAF in de loop van WOII zijn geen bomkraters te zien ter hoogte

van de onderzoekslocatie (Crucq 1997) (fig. 5). Wel werd Grijpskerke door de inundatie grotendeels afgesneden van de buitenwereld, zoals zichtbaar op het kader in figuur 5 (Davidse 2002).

5.3 Mogelijke verstoringen

Van belang voor het archeologisch onderzoek is de bepaling of tijdens de aanleg van de huidige bebouwing het archeologische bodemarchief reeds werd verstoord, door bijvoorbeeld de bouw van kelders. Zoals gezegd geven de bouwtekeningen in het Zeeuws Archief aan dat de bodem tot op 1,12 meter beneden maaiveld ontgraven is voor het plaatsen van een betonplaat in de fundering van het gebouw. Bovendien werd de constructie bijkomend gefundeerd op heipalen. Er werden echter geen aanwijzingen gevonden voor de aanleg van kelders. We moeten er vanuit gaan dat een deel van het bodemarchief verloren is gegaan tijdens de bouwwerkzaamheden eind jaren '60 van de vorige eeuw. Het booronderzoek op de locatie Bergwei heeft echter aangetoond dat archeologische sporen zeker nog tot circa 2,0 m beneden maaiveld verwacht kunnen worden. Diepere sporen, zoals beerputten, oude kelders en mogelijk de onderkant van oude funderingen zijn mogelijk wel bewaard gebleven en kunnen nog binnen het palenplan worden aangetroffen. De kans dat de oudste sporen, die stratigrafisch het diepst liggen, nog intact zijn is reëel.

5.4 Bekende archeologische waarden

Het onderzoeksgebied bevindt zich op een getij-inversierug die volgens de Indicatieve Kaart Archeologische waarden (IKAW) wordt aangeduid als een zone met hoge archeologische waarde. Bovendien ligt de onderzoekslocatie binnen de historische kern van Grijpskerke die als terrein van hoge archeologische waarde met het nummer 13411 op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) is aangeduid. (fig. 6). Binnen het onderzoeksgebied zelf zijn geen waarnemingen bekend, maar ten westen van de locatie werd wel een tiental waarnemingen gedaan. Zij vallen alle

echter buiten de dorpskern van Grijpskerke en bevinden zich op de poelgronden:

- *19967*: Vondst van 25 fragmenten laat middeleeuws aardewerk, waaronder Pingsdorf (ca. 900-1200 v. chr.). Waarneming ingevoerd in 1988 met 'afgeronde' coördinaten. Het betreft een vondstmelding van een particulier aan de Steengrachtssprink.
- *19892* : 1 fragment inheems Romeins aardewerk. Waarneming ingevoerd in 1985 met 'afgeronde' coördinaten. Het betreft een vondstmelding van een particulier uit 1949 aan de Steengrachtssprink.
- *19801* : Vliedberg aan de Loodholseweg. Waarneming ingevoerd in 1985 met 'afgeronde' coördinaten.
- *19802* : Vondst uit 1954 van een stuk middeleeuws bewerkt gewei, mogelijk onderdeel van meubilair. De waarneming werd ingevoerd in 1985 met 'afgeronde' coördinaten. Het gaat om een vondstmelding van een particulier aan de Molenberg.
- *401658*: Vliedberg, weergegeven op de Visscher-Romankaart
- *401666 & 401669*: houtskooldeeltjes uit de top van het veen, ingevoerd in 2005. Het materiaal werd gevonden tijdens archeologische booronderzoek.
- *401673*: 186 fragmenten handgedraaid aardewerk uit de IJzertijd, verspreid over drie concentraties. Aangetroffen tijdens archeologisch booronderzoek in 2005. Het aardewerk is gevonden in gemoerneerd gebied, waarin mogelijk nog intacte veenresten aanwezig zijn.
- *401671*: 63 fragmenten handgedraaid aardewerk uit de IJzertijd, gevonden aan de oppervlakte. Het materiaal is afkomstig uit moerneringskuilen. In het gemoerneerde gebied zijn echter wel resten intact veen aangetroffen, waar wel nog IJzertijd sporen bewaard kunnen zijn. Waarneming ingevoerd in 2005. Het betreft hier een archeologisch booronderzoek.

6. Gespecificeerde verwachting

IJzertijd en Romeinse Tijd

Tijdens het onderzoek op perceel 618 aan de Loodholseweg, gelegen in de poelgronden ten oosten van de getij-inversierug waarop de dorpskern van Grijpskerke ligt, werden naast gemoerneerde zones ook enkele zones met intact veen aangetroffen (Nijdam 2005). In verschillende boringen werden daarin houtskoolfragmenten aangetroffen en in het gemoerneerde gebied werden twee clusters met IJzertijdaardewerk afgebakend. Deze laatste liggen echter buiten context. Het onderzoeksgebied aan de Kerkring 1 bevindt zich, zoals gezegd, op de afzettingen van een getij-inversierug. Onderliggend veen zal hier niet of alleszins in sterk geïrodeerde vormvoorkomen. Archeologische resten uit de IJzertijd of de Romeinse Tijd zijn daarom op de locatie van het onderzoeksgebied niet te verwachten.

Middeleeuwen

Op de getij-inversierug is in principe bewoning mogelijk geweest vanaf de 9e eeuw na Chr. De verwachting dat op de onderzoekslocatie in de ondergrond sporen aanwezig zijn van bewoning uit de 9e t/m 11e eeuw is echter laag. Tijdens het booronderzoek op perceel 618 aan de Loodholseweg werd aan de oppervlakte wel aardewerk uit 10e tot 13e eeuw aangetroffen, maar verder geen duidelijke indicatie voor sporen uit deze periode (Nijdam 2005). Daarnaast werd in een boring ook een fragment grijsbakkend aardewerk gevonden uit de 14e-15e eeuw. De historische kern van Grijpskerke gaat terug tot de Late Middeleeuwen. Er geldt daarom een hoge verwachting voor bebouwings- en andere bewoningsresten uit de laatste eeuwen (13e-15e) van de Middeleeuwen. Het kan hierbij gaan om

Fig. 7 De zuidwestelijke zijde van de Kerkring begin 1900. Op de achtergrond kan het onderzoeksgebied gesitueerd worden.

Fig. 8 De zuidwestelijke zijde van de Kerkring op 07 augustus 2007. Op de achtergrond is het huidige dorpshuis te zien.

paalsporen (restanten van de houten constructie van huizen of bijgebouwen), greppelsporen en om afvalkuilen en waterputten in de tuinen net achter de bebouwing. Aan vondsten kunnen zowel anorganische (aardewerk, metaal, steen) als organische (bot, leer, hout, plantresten) voorwerpen verwacht worden.

Nieuwe Tijd

Op grond van de bestudering van het historisch kaartmateriaal kunnen in het onderzoeksgebied aan de Kerkring 1 in ieder geval bebouwingsresten uit de Nieuwe Tijd verwacht worden. De verwachting is dat de bebouwing zich langs de straat bevond en maximaal 10 meter diep was. Daarachter kunnen tuinen verwacht worden met mogelijk beer- en waterputten. De bebouwing heeft naar alle waarschijnlijkheid verscheidene eeuwen stand gehouden. De kaarten van Visscher, Hattinga en later ook de Gemeenteatlas van Kuyper situeren de bebouwing, zij het zonder sterke detaillering, in dezelfde zone. Ook de kadasterkaart van 1957 geeft een gelijkaardig beeld en het is pas in de jaren '60 van de vorige eeuw dat drie individuele percelen langs de Kerkring worden samengevoegd tot één groot perceel, waar thans de huidige panden op staan.

Het is niet bekend of de gebouwen vóór de bouw van het dorps huis en de gymnastiekzaal onderkelderd waren, noch wat de sociaal-economische toestand van de bewoners was.

Concluderend geldt daarom binnen de eerste 10 meter langs de Kerkring een hoge verwachting op bebouwingsresten in de vorm van stenen fundamenteën en beerkelders, in ieder geval vanaf de 17e eeuw tot en met de 19e eeuw. In de oostelijke helft van het onderzoeksgebied (tuinen) moet rekening worden gehouden met bewoningssporen in de vorm van afvalkuilen, waterputten en eventueel kleine structuren uit dezelfde periode. Aan vondsten kunnen zowel anorganische (aardewerk, metaal, steen) als organische (bot, leer, hout, plantresten) voorwerpen verwacht worden.

7. Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

Het bureauonderzoek heeft geleid tot de volgende beantwoording van de onderzoeksvragen, waarbij de conclusies en het advies zijn weergegeven:

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

De onderzoekslocatie bevindt zich in de historische kern van Grijskerke en behoort vermoedelijk tot één van de oudste fases van het dorp. Op basis van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) geldt er een hoge archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied. De verwachting is dat er zich binnen de eerste tien meter langs de Kerkring op geringe diepte archeologische resten in de vorm van muurwerk en funderingen, eventuele vloerniveaus, beerkelders, etc... kunnen bevinden. Deze zijn, op basis van historisch kaartmateriaal, vermoedelijk te koppelen aan structuren uit de 17e t/m de 20e eeuw. Onderliggend geldt een hoge verwachting voor bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen, met name de 13e t/m de 16e eeuw.

In de zuidoostelijke helft van het onderzoeksgebied bevinden we ons in de tuinen van de historische

bewoning en moet rekening gehouden worden met bewoningsresten in de vorm van afvalkuilen en waterputten en andere sporen aan een ambacht gerelateerd uit zowel de Late Middeleeuwen als de Nieuwe Tijd.

Zeer waarschijnlijk is het bovenste deel van deze resten bij de bouw van het huidige dorps huis eind jaren '60 van vorige eeuw reeds aangetast door het plaatsen van een betonnen plaat op -1,12 m beneden maaiveld en het slaan van heipalen.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

Momenteel zijn er nog geen gegevens bekend over de precieze aard en omvang van mogelijke bodemingrepen, maar algemeen kan gesteld worden dat er zowel bij de ondergrondse sloop van de huidige bebouwing, als het aanleggen van de funderingen, al dan niet met gebruik van heipalen, en het eventueel uitgraven van kelders of verdiepte garages archeologische resten verstoord kunnen worden.

7.2 Aanbevelingen

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Aangezien er bij de aanleg van de huidige bebouwing reeds een ontgraving heeft

plaatsgevonden tot een diepte van minimaal - 1,12 m beneden maaiveld kan deze bovenste meter onder de bebouwing als verloren beschouwd worden. Graafwerkzaamheden in het kader van de nieuwe plannen zullen daarom geen verdere verstoringen teweeg brengen voor zover zij binnen deze reeds ontgraven zone vallen. Ontgravingen onder dit niveau of buiten de nu bebouwde zone zullen archeologisch onderzocht moeten worden.

Ook bestaat de mogelijkheid dat er geheid moet gaan worden. Bij de ondergrondse sloop van de huidige bebouwing zullen mogelijk verschillende muurresten vrij gelegd worden. Aan de hand van de opgraving van de (bovenste) muurresten zal in overleg gekeken moeten worden in hoeverre het heipalenplan aangepast kan worden, opdat zo min mogelijk archeologie vernietigd wordt. Indien mogelijk kan hierbij ook rekening gehouden worden met het bestaande heipalenplan.

Indien ten behoeve van het heien sondages in de vorm van ontgravingen plaats moeten vinden om te controleren of onderliggende muurresten of andersoortige resten aanwezig zijn die een

hindernis voor de heipalen kunnen vormen, dan dient minimaal met een archeologische begeleiding van deze sondages rekening te worden gehouden. In ieder geval wordt geadviseerd niet-grondverdringende heipalen te gebruiken.

Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Het is de mening van de WAD dat verder geen waarderend onderzoek noodzakelijk is om tot een gedegen selectiebesluit te komen. Het bureauonderzoek geeft een duidelijk genoeg beeld van de archeologische waarden in het onderzoeksgebied. De WAD adviseert de ondergrondse sloop van de huidige bebouwing archeologisch te laten begeleiden. Op die manier kan de aard, stratigrafische ligging en conservering van eventuele archeologische resten in kaart worden gebracht. Afhankelijk van deze resultaten kan dan een vervolgstategie worden bepaald.

Literatuur

- BENNEMA J. & VAN DER MEER K., 1952. De Bodemkartering van Nederland. Deel 12, Walcheren. Wageningen, Stichting voor Bodemkartering.
- BERENDSEN H.J.A, 2000. Landschappelijk Nederland. Assen.
- BRIENEN-MOLENAAR W.P., 2004. Verkennend archeologisch onderzoek Loodhalseweg 6 te Grijpskerke. Archeomedia-rapport A04-315-Z, Nieuwerkerk aan den IJssel.
- CRUCQ P., 1997. Walcheren 1943-1944. Fotoverkenning & bombardementen. 'Alone above all'. Goes.
- DAVIDSE P., 2002 Grijpskerke in vroeger tijden. Deel 2. Den Haag.
- ENGELVAART J.J. Mariekerke in oude ansichten. Europese bibliotheek, Zaltbommel, 1974.
- Handleiding Programma's van Eisen Zeeland. Middelburg, 2004
- JANSE H., 1969. Kerken en torens in Zeeland. Zaltbommel, Europese Bibliotheek.
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), Versie 3.1., 2006. Zoetermeer, College voor de Archeologische kwaliteit.
- MULDER F.J., 2003. De ondergrond van Nederland. Houten/Groningen, Wolters-Noordhoff bv.
- NIEMANDSVERDRIET A., 2006. Briefrapport leeflaagonderzoek: Bergwei te Grijpskerke. SMA-Rapport 2360092. 's-Heerenhoek, Sagro Milieu Advies.
- NIJDAM L.C., 2005. Verkennend archeologisch onderzoek perceel 618 Loodhalseweg te Grijpskerke. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met boringen. Archeomedia-rapport A05-053-I, Nieuwerkerk aan den IJssel.
- Nota Archeologische Monumentenzorg Walcheren, 2006. Van kreken tot kreekruigen; de ruggengraat van de Walcherse archeologische Monumentenzorg. Middelburg.
- RAS J. 2004. Aanvullende Archeologische Inventarisatie Woningbouwlocatie Nimmerdor, Grijpskerke. SOB-Research 1024-0311, Heinenoord.
- SOHIER C. & M., 1996. Grijpskerke in vroeger tijden. Den Haag.
- VAN RUMMELEN F.F.F.E., 1997. Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland: 1:50.000. Blad Walcheren. Tweede druk, Haarlem, Rijks Geologische Dienst.
- VAN WINKELLEN C., 1979. Grijpskerke in oude Ansichten, deel 1. Zaltbommel, Europese bibliotheek i.s.m. 'De Zeeuwsche Boekhandel' te Zierikzee.
- VAN WINKELLEN C., 1979. Grijpskerke in oude Ansichten, deel 2. Zaltbommel, Europese bibliotheek i.s.m. 'De Zeeuwsche Boekhandel' te Zierikzee.
- VISSER J.M. & BOSCHLOO B.Sc.H.J., 2007. Rapport Archeologisch Bureauonderzoek. Plangebied Bergwei te Grijpskerke, gemeente Veere. SMA Zeeland B.V., 's Heerenhoek.

